

AHOLINING MODDIY FAROVONLIGI TUSHUNCHASI VA UNGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARI

Mirzamurodov Oltinbek Sultonali o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
“Ekonometrika” kafedrasida mustaqil tadqiqotchisi
E-mail: oltinbekmirzamurodov96@gmail.com

Annotatsiya

Farovonlik har bir xalqning azaliy maqsadi, mamlakat taraqqiyotining mezon ekani o'z ifodasini topgan. Aholi farovonligini oshirish davlat ijtimoiy-iqtisodiy siyosati samaradorligini baholashning eng muhim mezonlari sifatida yoritib berilgan. Bu borada O'zbekistonda qilinayotgan qarorlar bunga yaqqol misoldir. Aholi farovonligini oshirish ijtimoiy rivojlanishning asosiy maqsadi ekani haqida fikr yuritilgan. Shu jumladan, aholining farovonlik darajasini ifodalash uchun uning “turmush darajasi”, “xalq farovonligi” va boshqa shu kabi turli tushunchalar qo'llanilgan. O'zbekistonda aholini moddiy, ma'naviy va ijtimoiy ehtiyojlarini qondirish darajasi, istiqbolli fikrlar, mulohazalar hamda takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: aholi farovonlik, moddiy farovonlik, turmush tarzi, aholi jon boshga umumiy daromadlari, xizmatlar sohasi, kichik biznes.

Аннотация

Высказано мнение, что благополучие – извечная цель каждого народа, критерий развития страны. Повышение благосостояния населения выделено в качестве важнейшего критерия оценки эффективности государственной социально-экономической политики. Решения, принимаемые в нашей стране в этом направлении, служат ярким примером этого. Считается, что повышение благосостояния населения – главная цель общественного развития. В частности, для выражения уровня благосостояния населения используются различные понятия, такие как «уровень жизни», «благосостояние народа» и другие. Рассматривается уровень удовлетворения материальных, духовных, социальных потребностей населения в Узбекистане, приводятся перспективные идеи, комментарии и предложения.

Ключевые слова: благосостояние населения, материальное благополучие, образ жизни, совокупный доход населения на душу населения, сфера услуг, малый бизнес.

Abstract

The concept of welfare has long been regarded as the ultimate goal of every nation and as a key indicator of a country's development. Enhancing public welfare is highlighted as one of the most important criteria for evaluating the effectiveness of state socio-economic policy. The decisions currently being implemented in our country serve as clear evidence of this. The paper discusses the idea that improving public welfare constitutes the principal objective of social development. In this regard, various terms such as “standard of living,” “public welfare,” and other related notions have been employed to express the level of well-being of the population. The study also considers the extent to which the material, spiritual, and social needs of the population

are being met in Uzbekistan, and presents forward-looking perspectives, reflections, and proposals.

Keywords: public welfare, material well-being, lifestyle, per capita income, service sector, small business.

KIRISH

O‘zbek xalqi qadim-qadimdan yaxshi niyat va halol mehnat bilan farovon hayot kechirishga odatlangan. Aholi dehqonchilik, chorvachilik, parrandachilik, hunarmandchilik qilishi evaziga o‘z mehnati bilan to‘q va farovon yashab kelgan.

Shahar tipidagi maskanlarda hayot tarzimiz bir qadar o‘zgargan; bu hodisa bevosita integratsiya va global olam jarayonlari bilan ijobiy bog‘liq bo‘lib, demografik hisobga ko‘ra yoshlarni doimiy ish bilan ta‘minlash, xizmatlar sohasini rivojlantirish, tadbirkorlikka jalb qilish, intellektual salohiyatini oshirish va intensiv sharoitda xo‘jalik yuritishni taqozo etmoqda.

Moddiy farovonlik – bu jamiyat, ayrim kishilar va ijtimoiy guruhlarning moddiy ne‘matlar bilan ta‘minlanganligi, kishilarning moddiy ehtiyojlarini qondirish darajasi hisoblanadi. Aholi farovonligi davlat ijtimoiy-iqtisodiy siyosati samaradorligini baholashning eng muhim mezonidir. Aholi farovonligini oshirib borish ijtimoiy rivojlanishning asosiy maqsadidir. “Aholi farovonligi” tushunchasi zamonaviy talqinda inson faoliyatining barcha tomonlariga taalluqli bo‘lgan keng qamrovli tushunchadir [1].

Aholi farovonligi deganda, aholining zaruriy moddiy va nomoddiy ne‘matlar hamda xizmatlar bilan ta‘minlanganligi va ularni iste‘mol qilish darajasi tushuniladi. Farovonlik darajasini ifodalash uchun “turmush darajasi”, “xalq farovonligi” va boshqa shu kabi turli xil tushunchalar qo‘llaniladi. Aholi farovonligi – aholi ehtiyojlariga, ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish sohasining rivojlanishiga, aholining ma‘naviy-ma‘rifiy saviyasiga, ilmiy-texnik taraqqiyotga va boshqa shu kabi omillarga bog‘liqdir.

Aholining farovonligi bir tomondan muntazam o‘zgarib turadigan turli ijtimoiy ne‘matlarga bo‘lgan ehtiyojlar tarkibi va darajasi bilan, boshqa tomondan esa u ehtiyojni qondirish imkoniyatlari, tovarlar va xizmatlar bozoridagi holat, aholi daromadlari bilan belgilanadi. Biroq ish haqi miqdori ham, farovonlik darajasi ham ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish sohalari samaradorligining ko‘lami, ilmiy-texnik taraqqiyot darajasi, aholining madaniy-ma‘rifiy saviyasi va milliy xususiyatlariga, shuningdek siyosiy hokimiyatga bog‘liq.

Har qanday jamiyatda kishilar moddiy farovonlikning asosi shu mamlakatning milliy moddiy boyligidir. Jamiyatning va kishilarning moddiy farovonligi ularga tegishli bo‘lgan, ular ixtiyoridagi moddiy ne‘matlar yig‘indisiga, joriy moddiy ishlab chiqarish darajasiga, olinayotgan daromadlarga, iste‘mol qilinayotgan moddiy ne‘matlar miqdori va sifatiga bog‘liq.

ADABIYOTLAR SHARHI

2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasining 21-maqsadida: “Milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va yuqori

o‘shish sur‘atlarini ta‘minlash uchun iqtisodiyot tarmoqlarida barqaror yuqori o‘shish sur‘atlarini ta‘minlash orqali kelgusi besh yilda aholi jon boshiga yalpi ichki mahsulotni 1,6 baravar va 2030-yilga borib aholi jon boshiga to‘g‘ri keladigan daromadni 4 ming AQSh dollaridan oshirish hamda daromadi o‘rtachadan yuqori bo‘lgan davlatlar qatoriga kiritish maqsad qilib belgilangan” [2].

«O‘zbekiston – 2030» strategiyasida: “...barqaror iqtisodiy o‘shish orqali daromadi o‘rtachadan yuqori bo‘lgan davlatlar qatoridan o‘rin olish, aholi talablariga va xalqaro standartlarga to‘liq javob beradigan ta‘lim, tibbiyot va ijtimoiy himoya tizimini tashkil qilish, aholi uchun qulay ekologik sharoitlarni yaratish, xalq xizmatidagi adolatli va zamonaviy davlatni barpo etish, mamlakatning suvereniteti va xavfsizligini kafolatli ta‘minlash” belgilangan [3].

Boyev va Adilovlarning fikricha, “Respublikamizda bozor munosabatlari asosida iqtisodiyotning rivojlanishiga o‘tilishi daromadlar tengsizligini yanada kuchaytirdi. Davlat daromadlarni boshqarish va tartibga solishda shunga e‘tibor berishi zarurki, xususiylashtirish jarayonida sodir bo‘layotgan mulkning qayta taqsimlanishi aholining ma‘lum guruhlari uchun mulkdan daromad chiqarish imkoniyatlarini vujudga keltirdi. Ayniqsa, sarmoyaning dastlabki to‘planishi jarayonida ko‘p sonli suiiste‘molliklar sodir bo‘ladi hamda ayrim tabaqalar qo‘lida osonlik bilan daromad to‘planishiga imkoniyatlar vujudga keladi” [4].

Turmush darajasining asosiy ko‘rsatkichlari (indikatorlari) aholi daromadlari bo‘lib, akademik Q.X. Abdurahmonov “turmush darajasi” tushunchasining mazmunini iste‘mol sohasi bilan cheklaydigan mualliflar nuqtai-nazarini to‘g‘ri deb hisoblaydi. Uning fikricha, turmush darajasi deganda aholining zarur moddiy va nomoddiy ne‘matlar hamda xizmatlar bilan ta‘minlanish darajasi, ularni iste‘mol qilish darajasi tushuniladi [5].

G‘arb olimlari Torsteyn Bunde Veblen (1857–1929), Djon Rodjers Kommons (1862–1945), Uesli Kler Mitchell (1874–1948), Gobson Djon Atkinson (1858–1940), Uilyam Donald Gamilton (1936–2000)lar ta‘kidlashicha, har bir muayyan davrda butun jamiyat va uning barcha a‘zolarining eng muhim moddiy ehtiyojlari, ya‘ni hayotiy makonga va tabiiy resurslarga, ishlab chiqarish vositalariga, iste‘molbop ne‘matlarga bo‘lgan moddiy ehtiyojlari shu jamiyatda mavjud bo‘lgan jami moddiy-ashyoviy boylik bilan qondiriladi. Kishilarning tabiiy va ishlab chiqarilgan moddiy ne‘matlar bilan umuman, hamda aholi jon boshiga ta‘minlanganligi aholi moddiy farovonligining asosidir [6].

Shuning uchun hozirgi paytda dunyoda har bir mamlakat milliy boyligini, shu jumladan milliy tabiiy va ishlab chiqarilgan boyligini hisoblashga alohida ahamiyat bermoqda. Moddiy ashyoviy boylik tarkibidagi tabiiy boylik va ishlab chiqarilgan (jamg‘arilgan) boylik alohida-alohida hisobga olinishi, tabiiy boyliklarni asrab-avaylab, undan oqilona foydalanib, ishlab chiqarish, jamg‘arilgan boylikning uzluksiz kengaytirilgan takror ishlab chiqarilishi va ko‘paytirilishi moddiy farovonlikni saqlash va oshirishning eng muhim shartidir [7].

Milliy boylikni saqlash va ko‘paytirishda, shu yo‘l bilan moddiy farovonlikni ta‘minlashda, oshirishda davlat va uning milliy ijtimoiy-iqtisodiy siyosati muhim o‘rin

tutadi. Davlat buyurtmalari va investitsiyalari ish joylarini ko‘paytirishga, aholi daromadlarining o‘shishiga ijobiy ta‘sir etadi. Soliqlarning va davlat xarajatlarining optimallashtirilishi esa soliq yukini kamaytiradi va kishilar ixtiyoridagi daromadlarni ko‘paytiradi, bu moddiy farovonlikka ijobiy ta‘sir qiladi. Shu bilan birga, moddiy farovonlik, iste‘mol bo‘yicha optimal normativ va normalari, aholini ijtimoiy himoyalash mexanizmi hamda dasturlarining takomillashtirilishi katta ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga ega.

METODOLOGIYA

Aholi farovonligi davlat ijtimoiy-iqtisodiy siyosati samaradorligini baholashning eng muhim mezonidir. Aholi farovonligini oshirib borish ijtimoiy rivojlanishning asosiy maqsadidir. “Aholi farovonligi” tushunchasi zamonaviy talqinda inson faoliyatining barcha tomonlariga taalluqli bo‘lgan keng qamrovli tushunchadir.

Aholi farovonligi deganda, aholining zaruriy moddiy va nomoddiy ne‘matlar hamda xizmatlar bilan ta‘minlanganligi va ularni iste‘mol qilish darajasi tushuniladi. O‘zbekistonda aholini moddiy, ma‘naviy va ijtimoiy ehtiyojlarini qondirish darajasini ifodalovchi “turmush darajasi” atamasi kengroq qo‘llaniladi. Aholi farovonligi yoki turmush darajasi aholi ehtiyojlariga, ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish sohasining rivojlanishiga, ilmiy-texnik taraqqiyotga, aholining ma‘naviy-ma‘rifiy saviyasiga va boshqa shu kabi omillarga bog‘liqdir.

Aholining farovonligi bir tomondan muntazam o‘zgarib turadigan turli ne‘matlarga bo‘lgan ehtiyojlarining tarkibi va darajasi bilan, boshqa tomondan u ehtiyojni qondirish imkoniyatlari, tovarlar va xizmatlar bozoridagi holat, aholi daromadlari va ish haqi bilan belgilanadi.

Aholi farovonligi darajasining eng mufassal talqini quyidagicha: aholi farovonligi – bu jismoniy, ma‘naviy va ijtimoiy ehtiyojlarning rivojlanish darajasi, qondirilganlik miqyosi va ularni qoniqtirish uchun yaratilgan imkoniyatlarni aks ettiruvchi umumiy ijtimoiy-iqtisodiy kategoriyadir. Bunday talqin aholi farovonligi darajasining sifat va miqdor ko‘rsatkichlarini yanada to‘liqroq ifodalashga imkon yaratadi.

O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishganidan keyin mamlakatdagi barcha tabiiy ne‘matlar (yerlar, yer osti va yer usti boyliklari va boshqa resurslar) umumiy mulkka, boylikka aylantirildi va jamiyat a‘zolari uning mulkdorlari hisoblanadi. Shu bilan birga, ularning bir qismi xususiylashtirilgan mulkchilarga aylandi; yerga va boshqa mulklarga ijara asosida egalik joriy etildi. Yerlar yakka, guruh, shirkat, jamoa, korporativ xo‘jalik yuritish uchun, shuningdek, fermerlik va dehqon xo‘jaliklarini tashkil etish maqsadida jismoniy va yuridik shaxslarga taqsimlab berildi.

Mamlakatning ishlab chiqarish va jamg‘arilgan moddiy boyliklari ko‘paydi va takomillashdi; aholining nominal va real daromadlari oshdi, kundalik iste‘mol-bop mollar va uzoq muddatli mahsulotlar bilan ta‘minlanganligi yaxshilandi. Shu bilan birga, aholining keskin va katta darajada tabaqalanishining oldini olish hamda milliy moddiy boylikni farovonlikni yuksaltirishga yo‘naltirilgan ijtimoiy-siyosiy chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

TAHLIL VA NATIJALAR

O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli islohotlar jarayonida xizmat ko‘rsatish sohasi, kichik biznes, xususan, oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirishga doimiy e‘tibor qaratilmoqda. Ushbu tarmoq yangi ish o‘rinlari yaratish, oilalarning barqaror daromad manbasini shakllantirish va moddiy farovonligini oshirishda alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Dastlabki ma‘lumotlarga ko‘ra, 2025-yilning yanvar-mart holatiga aholi umumiy daromadlari 222,4 trillion so‘mni tashkil etdi. Aholi daromadlari bo‘yicha real o‘shish sur‘atlarini hisoblashda narx omillarini chiqarib tashlash maqsadida inflyatsiya ko‘rsatkichlarining asosiy turlaridan biri – iste‘mol narxlari indeksi (INI)dan foydalaniladi. Iste‘mol narxlarining o‘zgarishi sababli, o‘tgan yilning mos davriga nisbatan aholi umumiy daromadlarining real o‘shish sur‘ati 109,8 % ni tashkil etdi.

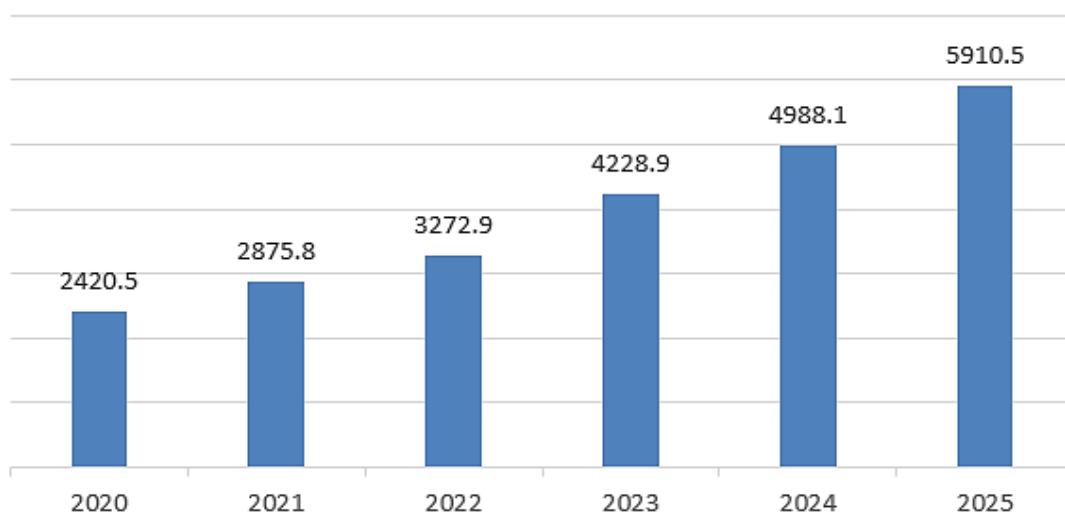
1-jadval

Aholining umumiy daromadlari 2025-yil yanvar-mart davrida^[10].

Ko‘rsatkichlar	Xajmi	Nominal o‘shish surati,% da	Real o‘shish surati,% da
Aholining umumiy daromadlari (trln so‘m)	222.4	120.9	109.8
Aholi jon boshiga umumiy daromadlari(mln so‘m)	5.9	118.5	107.6

Bundan ko‘rish mumkinki, 2025-yilning yanvar-mart holatiga ko‘ra, aholi jon boshiga umumiy daromadlar 5,9 million so‘mni, aholi jon boshiga umumiy daromadlarning nominal o‘shish sur‘ati 118,5 % ni, real o‘shish sur‘ati esa 107,6 % ni tashkil etdi (1-rasm).

Aholi jon boshiga umumiy daromadlar 2020-2025 yillarning yanvar-mart oylarida (ming so‘m)

1-rasm. O‘zbekiston Respublikasida aholi jon boshiga umumiy daromadlar dinamikasi¹

¹ stat.uz

2020-yilning yanvar-mart holatiga ko‘ra, aholi jon boshiga umumiy daromadlar 2,4 million so‘mni tashkil etgan bo‘lsa, bu ko‘rsatkich 2025-yilga kelib deyarli 2,4 baravar ko‘paydi. Aholi jon boshiga umumiy daromadlarning nominal o‘shish sur‘ati 2021-yilning yanvar-mart oylarida 118,8 %, 2025-yilning yanvar-mart oylarida esa 118,5 % ni tashkil etdi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Biz aholi jon boshiga umumiy daromadlarning yillar davomida o‘zgarishini ko‘rib chiqdik. Aholining farovonlik darajasi to‘g‘risida batafsil ma‘lumotga ega bo‘lish uchun aholi daromadlari va ehtiyojlari, iste‘mol darajasi va tarkibi, uy-joy, mol-mulk, madaniy-maishiy buyumlar va boshqa imkoniyatlar bilan ta‘minlanganlik darajasini chuqur o‘rganish lozim.

Bundan tashqari, O‘zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish orqali o‘rta mulkdorlar sinfi shakllanadi, makroiqtisodiy beqarorlik, ishsizlik va taqchillik kabi iqtisodiy muammolar barham topadi, sog‘lom raqobatchilik muhitining yaratilishi orqali YaIMning miqdor va sifat jihatidan o‘shishi kuzatiladi, ichki bozor zarur tovar va xizmatlar bilan to‘yinadi va ularning sifati oshadi, natijada aholi turmush darajasining o‘shishiga erishiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Rasulov D.M, Almuroadov A.A, Xomidov S.O Ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni modellashtirish va prognozlash: “O‘quv qo‘llanma” –Toshkent 2019-156 bet
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvar, PF–60-son 2022 – 2026-yillarga mo‘ljallangan “Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni <https://lex.uz/uz/docs/-5841063>
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 11 sentyabr PF-158- son «O‘zbekiston — 2030» Strategiyasi to‘g‘risidagi Farmoni <https://lex.uz/ru/docs/-6600413>
4. Boyev X.I., Adilov B.B. Aholi daromadlarini davlat tomonidan boshqarish zaruriyati. Iqtisod va moliya. 2018, 5 – 58 b.
5. Abduraxmonov Q.X. Mehnat iqtisodiyoti. Toshkent, “Mehnat” 2009. 357- b. Режим доступа: <https://www.wttc.org/economic-impact/countryanalysis/country-data/>. –Дата доступа: 02.09.2019. Country Data [Электронный ресурс] / World Travel and Tourism Council.
6. Aliyev B Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences VOLUME 2 | ISSUE 3
7. Ходжаев Р., А.Эгамбердиев, Ф.Қ. Шоюсупова. Кичик бизнесни бошқариш. ТМИ Ўқув қўланма. Т.: “IQTISOD — MOLIYA”, 2008
8. stat.uz

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir:

Ingliz tili muharriri:

Rus tili muharriri:

Musahhah:

Sahifalovchi va dizaynerlar:

Xakimov Ziyodulla Axmadovich

Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich

Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li

Karimova Shirin Zoxid qizi

Sadikov Shoxrux Shuxratovich

Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2025-yil, sentyabr, 9-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta:

info@marketingjournal.uz

Bot:

[@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)

Tel.:

+998977838464, +998939266610

Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. GOCT 7.56-2002 " Seriyali nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlataro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**